

Prof. dr hab. Kazimierz Starzyk
Wydział Ekonomii i Finansów
Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
starzyk.k@gmail.com

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

*The Open Economy Dilemma
Agriculture and Small Business Transition
in Poland: 1989-1994*

Autor: mgr Eric B. Garland

Promotor: Prof. dr hab. Katarzyna Żukrowska

Dyscyplina naukowa rozprawy: Nauki o polityce publicznej

Podstawa wykonania recenzji: Pismo Dziekana Kolegium Społeczno-ekonomicznego Prof. dr hab. Piotra Błędowskiego.

1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Przedłożona do recenzji rozprawa, której autorem jest Pan mgr Eric Boyd Garland, dotyczy istotnego problemu badawczego. Jest opracowaniem oryginalnym, liczy 285 stron, jego konceptualizacja i treść spełnia wymogi rozprawy doktorskiej.

Autor wykazuje dobry poziom wiedzy teoretycznej w obszarze nauk ekonomicznych i pokrewnych. Stosuje właściwe dla nich metody badawcze, kompetentnie wykorzystuje literaturę przedmiotu, szeroko sięga do istotnej dla jego badań literatury polskiej i światowej.

Problem badawczy rozprawy dotyczy wyboru modelu rozwoju polskiej gospodarki w procesie rynkowej transformacji, Jego rozwiązanie ma nowatorski charakter, praca ma duże walory poznawcze, a w pewnym stopniu również metodologiczne. W prezentowanym przez Doktoranta ujęciu, zwłaszcza transformacji sektora MSP, w polskiej literaturze nie spotykamy, według mojej wiedzy, szerszych opracowań naukowych.

2. OCENA MERYTORYCZNA

2.1. Wybór problemu badawczego. Wkład Doktoranta do nauki

Autor podejmuje problem badawczy, którego istotę stanowią przemiany systemowe w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Jako podstawowy okres analizy przyjmuje początkowe lata transformacji

rynkowej w Polsce, 1989-1994, i do tego okresu odnosi refleksje o charakterze zarówno retrospektywnym jak i prospektywnym. Wartość dodaną rozprawy określa w trzech następujących punktach (s. 8-9; Streszczenie s. 3):

1. *W pracy szeroko wykorzystano analizy przygotowane przez ekspertów, głównie polskich, którzy mieli największy wkład w badaną tematykę, i, dodajmy, ocenia ich dorobek w zakresie specyfiki polskiej transformacji rynkowej widziany oczyma zagranicznego doktoranta.*
2. *Rozprawa wypełnia istniejącą lukę badawczą. Brakuje bowiem prac, w których dokonuje się porównania transformacji rolnictwa i małej przedsiębiorczości w warunkach stosowania Planu Balcerowicza.*
3. *W rozprawie przedstawiono argumenty dla obu możliwych opcji wprowadzenia zmian systemowych, a więc podejścia stopniowego oraz podejścia szokowego, a także przedstawiono ich mocne i słabe strony.*

Dodajmy, w odniesieniu do pierwszego punktu Doktorant prowadził badania w następujących obszarach transformacji: a) prywatyzacji (D. Jarosz, J. Jaworski, W. Kierzun); b) rolnictwa (K. Duczkowska-Małysz, W. Zgliński); c) liberalizacji cen (L. Balcerowicz, J. Hausner, K. Żukrowska); d) otwarcia rynku produkcji przemysłowej i rolnictwa (L. Balcerowicz, G. Kołodko, K. Rapacki). W mojej opinii przyjął właściwą źródłową podstawę dla realizacji celów rozprawy, odnosząc się do istoty i specyfiki transformacji rynkowej polskiej gospodarki.

Do osiągnięć naukowych Doktoranta związanych z rozprawą, które On wymienia w punkcie 2 i 3, nawiążę w dalszej części recenzji.

2.2. Konceptualizacja rozprawy (Założenia, cele, tezy i hipotezy, pytania badawcze, metody)

Celem rozprawy jest charakterystyka zmian systemowych zachodzących w polskiej gospodarce po 1989 roku oraz ocena metody przeprowadzenia transformacji rynkowej mając na uwadze wybór pomiędzy metodą radykalną i gradualną. Główną jej tezą jest twierdzenie, że *Plan Balcerowicz okazał się być skuteczną metodą przemian zarówno w sektorze rolnictwa, jak i w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw* (s. 11; Streszczenie s. 3). Dowodząc zasadności tej tezy w kontekście dylematu metody radykalnej *versus* gradualnej, Doktorant przeprowadził również analizę porównawczą polskich doświadczeń z doświadczeniami krajów, które zastosowały metodę gradualną.

Doktorant koncentruje uwagę badawczą na problematyce ekonomicznej i jej podporządkowuje metodologiczną stronę rozprawy. Posługuje się swobodnie metodą analityczno-opisową kompetentnie analizując określone w poszczególnych rozdziałach zagadnienia badawcze. Umiejętnie łączy narzędzia ilościowe i jakościowe, szeroko wykorzystuje metodę porównawczą oraz normatywną (zwłaszcza kiedy formułuje własne wnioski i opinie). Dzięki jasno sformułowanym założeniom badawczym oraz interdyscyplinarnemu podejściu Jego rozprawa przyczynia się także do wzbogacenia obszarów badawczych polskiej transformacji. Można również uznać, że wzbogaca ona narzędzia ekonomii transformacji w obszarze badania przemian sektora MSP.

Na pozytywną ocenę zasługuje również sposób zadawania pytań badawczych związanych bezpośrednio lub pośrednio z analizowanym zagadnieniem, które stanowią *sui generis* cząstkowe hipotezy badawcze, istotne dla zagadnień będących przedmiotem procesu dowodowego rozprawy. W wielu miejscach pobudzają one także jej czytelnika do szerszych refleksji naukowych, nawiązujących do myśli uczonych, którzy w swoich pracach, nie przewidując zaistnienia transformacji rynkowej jako mechanizmu przemian gospodarek planowych oraz czynnika sprawczego przemian w gospodarce światowej, współtworzyli *de facto* zręby tej transformacji w drodze poszukiwania odpowiedniego modelu rozwoju dla b. państw komunistycznych oraz krytykując ten system. Mam tutaj na myśli, m.in., pytanie, czy *istniał udany model socjalizmu* oraz odnoszące się do niego autorskie rozważania na temat aplikacyjności modelu szwedzkiego. Warto dodać, że jedną z pierwszych prac na temat modelu szwedzkiego i jego wykorzystania w przebudowie modelu socjalistycznej gospodarki planowej była książka polskiego ekonomisty Edwarda F. Szczepanika *Zarys polityki dobrobytu gospodarczego* (1953), w której rozpatrywał już na początku lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku wykorzystanie w Polsce szwedzkich doświadczeń polityki społecznej. Dodajmy, jego prace, podobnie jak innych polskich uczonych na emigracji, odegrały istotną rolę w kształtowaniu koncepcji polskiej transformacji rynkowej oraz rozwoju ekonomii transformacji (Economics of Transition).

2.3. Struktura i treść rozprawy

Praca mgr. Erica B. Garlanda składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów (rozdział 6.: Podsumowanie i wnioski), bibliografii, spisu wykresów i tabel. Układ pracy jest logiczny i odpowiada przyjętym przez Doktoranta założeniom badawczym. We wstępie (s. 4-14), Doktorant zwięźle przedstawił problematykę rozprawy, określił jej główny cel, oraz uzasadnił wybór problemu badawczego. Zasygnalizował treść rozprawy oraz stosowane w pracy metody

badawcze, które następnie szerzej scharakteryzował w pierwszym rozdziale. Określił także swój wkład do nauki, który jednoznacznie wynika z treści poszczególnych rozdziałów.

Rozdziały pracy są względem siebie komplementarne i zachowują proporcje objętościowe. Ich tytuły właściwie odzwierciedlają istotę danego zagadnienia badawczego. W każdym rozdziale znajduje się syntetyczne wprowadzenie w którym Doktorant określa cel oraz zwięźle informuje o jego treści, a w końcowej ich części zwięźle formułuje wnioski.

W rozdziale pierwszym, *Systemic changes from socialism to capitalism* (s. 15-62), Autor najpierw przedstawił elementy modelu gospodarki planowej według którego rozwijała się polska gospodarka do 1989 roku. Następnie uzasadnił przyczyny jej załamania i upadku, analizując wśród nich m.in. reglamentacyjny system cen towarów i usług, brak konkurencji i związane z nim zjawisko chronicznych strukturalnych deficytów. Kompetentnie przedstawił w tym kontekście kluczowy do rozwiązania problem własności oraz kwestię ładu korporacyjnego. Analizując specyfikę polskiej transformacji rynkowej przedstawił istotę modelu transformacji radykalnej *versus* gradualnej jako teoretyczne tło dla głównej tezy rozprawy.

W rozdziale drugim, *Starting conditions of the transition* (s. 63-110), Doktorant analizuje wyjściowe uwarunkowania ekonomiczne, społeczne i polityczne dla transformacji rynkowej polskiej gospodarki i przedstawia w tym kontekście debatę naukową w Polsce na temat dylematu transformacji radykalnej *versus* gradualnej. Omawiając poglądy odpowiednio zwolenników modelu transformacji radykalnej i gradualnej, Doktorant szeroko określił poglądy Kołodki i Hausnera jako przeciwwagę dla Planu Balcerowicza i transformacji radykalnej i tym samym dołączył do niekończącej się debaty na temat zasadności wyboru modelu transformacji.

Pozytywnie odnotowuję fakt, że wartość drugiego rozdziału jest znacznie szersza niż wynika to z samego tytułu. Zawiera on bowiem również ocenę rezultatów transformacji.

W rozdziale trzecim, *Transition in the Polish agriculture* (s. 111-151), Doktorant omawia rozwój polskiego rolnictwa w ujęciu długookresowym przedstawiając na tym tle strukturalne zmiany w tym sektorze po 1989 roku. Charakteryzując wyjściowe niekorzystne uwarunkowania ekonomiczne, zwłaszcza kapitałowe oraz technologiczne, kompetentnie dowodzi skuteczności zastosowanych w latach 1990-1993 narzędzi polityki gospodarczej, która dzięki dokapitalizowaniu tego sektora przyczyniła się do wzrostu produktywności rolnictwa, a także urynkowienia wiejskiej działalności gospodarczej. Podkreśla kluczowe znaczenie radykalnie przeprowadzonych reform, w wyniku których następuje od 1994 roku wzrost dochodów w sektorze rolnym, na tle jego spadku w latach 1991-93. Doktorant właściwie dobiera dane statystyczne GUS oraz rzetelnie je analizuje.

W rozdziale czwartym, *Development of small and medium business in post-communist Poland* (s. 152-195), Doktorant, analizując czynniki i uwarunkowania rozwoju sektora MSP w Polsce, kompetentnie omawia bariery jego funkcjonowania w warunkach przejścia do gospodarki rynkowej. Analizuje w tym celu niedobór kapitału finansowego oraz rzeczowego w tym dynamicznie rozwijającym się sektorze oraz słabe przygotowanie zawodowe licznie tworzącej się grupy przedsiębiorców. Szkoda, że nie podjął tematu uczelni prywatnych, które korzystnie wpłynęły na zmianę tej sytuacji oraz na rozwój przedsiębiorczości w Polsce.

W rozdziale piątym, *Drawbacks and dilemmas within the plan to change economic system* (s.196-235), Doktorant przedstawił własną ocenę Planu Balcerowicza i na jej podstawie uzasadnił przewagę Planu nad rozważanymi innymi koncepcjami przemian systemowych w Polsce oraz metodami ich wdrażania.

Jego analiza porównawcza polskich doświadczeń w tym zakresie z doświadczeniami innych europejskich gospodarek w procesie rynkowej transformacji przyczynia się do wykazania, że metoda radykalnej transformacji przyniosła szybsze korzyści ekonomiczne niż metoda gradualna w innych byłych krajach socjalistycznych.

W rozdziale szóstym, *Summing up and conclusions* (s. 236-265), Doktorant przedstawia wnioski wynikające z jego badań teoretycznych i empirycznych oraz określa kierunki ewentualnych dalszych badań.

2.4. Wykorzystanie literatury. Bibliografia

Dobór materiału badawczego i jego wykorzystanie wskazuje na głęboką wiedzę Autora w przedmiocie rozprawy. Doktorant rzetelnie zgromadził dane statystyczne, szeroko wykorzystał bazy danych GUS, OECD, UNCTAD, EU, IMF oraz Banku Światowego.

Doktorant kompetentnie dobiera literaturę przedmiotu, szeroko wykorzystał polską literaturę ekonomiczną dotyczącą rynkowej transformacji polskiej gospodarki. Swoistą wartość rozprawy stanowi obszerna i kompetentnie dobrana bibliografia. Doktorant uwzględnił w niej dwie własne publikacje wiążące się z problematyką rozprawy.

3. OCENA FORMALNEJ STRONY ROZPRAWY

Ogólnie strona formalna zasługuje na wysoką ocenę. Składają się na nią także starannie wykonane tabele i rysunki oraz wysoka estetyka przedstawionego tekstu. Autor umiejętnie stosuje techniki tabelaryczne oraz wykonuje prezentacje graficzne, przeważają opracowania własne.

4. WNIOSKI I KONKLUZJA

Recenzowana rozprawa autorstwa mgr. Erica Boyda Gerlanda pt. „The Open Economy Dilemma - Agriculture and Small Business Transition in Poland: 1989-1994”, stanowi kompetentną analizę ekonomiczną, obejmującą zarówno warstwę teoretyczną jak i empiryczną istotnego problemu badawczego.

Doktorant wykazał się wysokimi umiejętnościami analitycznymi problemów ekonomicznych, które jednoznacznie wskazują na zdolność samodzielnego prowadzenia badań naukowych przy zastosowaniu adekwatnych metod. Dokonana przez Niego identyfikacja problemu badawczego, jego interpretacja oraz samodzielne rozwiązanie pozwalają stwierdzić, że recenzowana rozprawa stanowi oryginalne i metodologicznie poprawne opracowanie istotnego problemu badawczego. Praca ma również duże walory poznawcze. Stanowi niewątpliwie źródło istotnych informacji i analiz ekonomicznych na temat transformacji rynkowej polskiej gospodarki przedstawionej w świetle polskiej i światowej literatury przedmiotu oraz doświadczeń innych gospodarek w procesie transformacji. Praca spełnia kryteria dyscypliny Ekonomia i finanse.

Konkluzja: Rozprawa doktorska autorstwa mgr. Erica B. Gerlanda pt. „The Open Economy Dilemma Agriculture and Small Business Transition in Poland: 1989-1994”, spełnia ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (wraz ze zmianami: Ustawa z dnia 27.07.2005 r. – Prawo o Szkolnictwie Wyższym oraz innymi zmianami). W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie jej do obrony publicznej.

Kazimierz Starzyk

30.12.2022